

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI

Inogamova Diyora Otkurovna

“Tashkent Puchon Universiteti” 1-kurs magistranti Ilmiy rahbar: p.f.n. Zohidova Dilfuza
Abduhalilovna

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14264277>

Annotatsiya. Maqola maktabgacha ta'limda raqamli texnologiyalarni qo'llashni o'rganishga bag'ishlangan. Bolalarning aqliy qobiliyatlarini, tasavvurini va ijodiy tafakkurini rivojlantirish uchun interaktiv o'yinlar, ta'limiy ilovalar va elektron resurslaridan foydalanish kabi asosiy yo'nalishlar ko'rib chiqiladi. Raqamli texnologiyalarning ta'lim jarayonini individuallashtirish va bolalarni har tomonlama rivojlantirish uchun qulay muhit yaratishdagi afzalliklariga alohida e'tibor qaratiladi. Maqolada raqamli texnologiyalarni qo'llash bilan bog'liq ehtimoliy xavflar va cheklovlar tahlil qilinadi, shuningdek, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida raqamli texnologiyalardan foydalanishning an'anaviy ta'lim vositalaridan afzalliklari yoritiladi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, raqamli texnologiyalar, raqamli ta'im muhiti, axborot texnologiyalari, multimedia, virtual ta'lim, ta'lim-arbiyaviy jarayon, ta'limda innovatsiyalar, raqamli platformalar.

Аннотация. Статья посвящена изучению применения цифровых технологий в дошкольном образовании. Рассматриваются основные направления использования интерактивных игр, обучающих приложений и мультимедийных ресурсов для развития интеллектуальных способностей, воображения и творческого мышления детей. Особое внимание уделяется преимуществам цифровых технологий в индивидуализации образовательного процесса и создании благоприятной среды для всестороннего развития детей. В статье анализируются возможные риски и ограничения, связанные с использованием цифровых технологий, а также освещаются их преимущества перед традиционными средствами обучения в дошкольных образовательных учреждениях.

Ключевые слова: дошкольное образование, цифровые технологии, цифровая образовательная среда, информационные технологии, мультимедиа, виртуальное обучение, образовательный процесс, инновации в образовании, цифровые платформы.

Abstract: The article is dedicated to studying the application of digital technologies in preschool education. It examines the main directions of using interactive games, educational applications, and multimedia resources to develop children's intellectual abilities, imagination, and creative thinking. Particular attention is paid to the advantages of digital technologies in individualizing the educational process and creating a favorable environment for the comprehensive development of children. The article analyzes the potential risks and limitations associated with the use of digital technologies, as well as highlights their advantages over traditional educational tools in preschool educational institutions.

Keywords: preschool education, digital technologies, digital educational environment, information technologies, multimedia, virtual learning, educational process, educational innovations, digital platforms.

KIRISH

So'nggi o'n yillarda raqamli texnologiyalar hayotimizning barcha sohalariga, jumladan ta'limga ham shiddat bilan kirib bormoqda. Maktabgacha yoshda, bola rivojlanishining

poydevori qo'yiladigan davrda, ularni qo'llash ta'lim jarayonining muhim tarkibiy qismiga aylanmoqda. Raqamli texnologiyalarning maktabgacha ta'limda qo'llanilishi bolalarning axborot bilan o'zaro aloqasini yangicha imkoniyatlar bilan ta'minlaydi, ularning kognitiv qobiliyatlarini rivojlantiradi va zamonaviy dunyoda talab etiladigan ko'nikmalarni shakllantiradi.

Hozirgi kunda atrofimizdagi raqamli muhit bolalar hayotining ajralmas qismiga aylangan, ularning hayoti ilk yoshdan boshlanadi. Bolalarning atrof-muhit haqidagi tasavvurlari, umuminsoniy qadriyatlar va odamlar o'rtasidagi munosabatlar haqidagi bilimlarini shakllantiruvchi manba nafaqat ota-onalar, ijtimoiy muhit va ta'lim tashkilotlari, balki media manbalari ham bo'lmoqda. Zamonaviy bolalar uchun kompyuter vositalari yordamida bilim olish, tadqiqot o'tkazish va o'yin faoliyati kundalik va jozibali mashg'ulot bo'lib, yangi bilim va taassurotlar olishning qulay usuliga aylanmoqda.

Endi bizni hatto ota-onasining tizzasida o'tirib, planshet yoki telefon o'ynayotgan bolalar ajablantirmaydi. Ular erta yoshdan elektron qurilmalarni o'zlashtiradi, qaysi tugmani bosish kerakligini biladi. Kattalar uchun esa bu qulay: bola bilan muloqot qilish uchun ortiqcha kuch sarflashning hojati yo'q. Natijada, bolalar elektron qurilmalarni o'yinchoq sifatida qabul qilishga o'rganadi. Lekin ularning imkoniyatlari bundan ancha keng.

Shuni alohida ta'kidlash joizki, raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari qanchalik keng bo'lmasin, ulardan foydalanishdagi muvoznatni saqlay bilishimiz lozim. Pedagoglar va ota-onalar raqamli materiallar va usullarni tanlashda mas'uliyat bilan yondashib, bolalarning rivojlanishini muvozanatli ta'minlash, raqamli texnologiyalar faqat bilim olish vositasi emas, balki maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalash va ijtimoiylashtirishda muhim element bo'lib xizmat qilayotganligini unutmasligimiz darkor. Fransuz filosofi va olimi Nikolya Kurno ta'kidlaganidek: «Raqamli texnologiyalar haqiqiy ta'limga qo'shimcha bo'lishi kerak, insonlar orasidagi aloqaning o'rnini bosmasligi kerak. Eng muhimi, bolalar dunyo va odamlar bilan jonli aloqa qilish qobiliyatini yo'qotmasliklari lozim».

O'zbekiston Respublikasi “Ta'lim to'g'risida”gi Qonunining 7-moddasida ta'lim turlari sanab o'tilib, uning birinchi turi – maktabgacha ta'lim va tarbiya ekanligi ta'kidlangan. Shuningdek, 8-moddasida: “Maktabgacha ta'lim va tarbiya bolalarni o'qitish va tarbiyalashga, ularni intellektual, ma'naviy-axloqiy, etik, estetik va jismoniy jihatdan rivojlantirishga, shuningdek bolalarni umumiy o'rta ta'limga tayyorlashga qaratilgan ta'lim turidir” - deyilgan. [1].

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi “O'zbekiston — 2030” strategiyasi to'g'risidagi PF-158-son farmoni 1-ilovasida “Davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarini 100 foiz kompyuter sinfi bilan ta'minlash orqali tarbiyalanuvchilarda boshlang'ich kompyuter savodxonligi ko'nikmalarini shakllantirish” - vazifalari belgilangan. [2].

Raqamli texnologiyalarning maktabgacha ta'limda qo'llanilishi so'nggi yillarda tadqiqotchilarning faol qiziqishiga aylandi. Axborot texnologiyalarining shiddatli rivojlanish sharoitida, pedagogika, psixologiya va ijtimoiy soha olimlari maktabgacha yoshdagi bolalarga raqamli vositalarning ijobiy va ehtimoliy salbiy ta'sirlariga alohida e'tibor qaratmoqdalar.

Ko'plab ilmiy izlanishlar raqamli texnologiyalarning bolalarning kognitiv, hissiy va ijtimoiy rivojlanishiga bo'lgan ta'sirini o'rganishga bag'ishlangan. Tadqiqotlar to'g'ri tanlangan ta'lim texnologiyalari bolalarning ijodiy fikrlashini rivojlantirishga, ta'lim olishga bo'lgan motivatsiyani oshirishga, psixologik jarayonlarni yaxshilashga sezilarli darajada yordam berishini ko'rsatmoqda. Biroq, olimlar bolalarning ekranlar oldida sarf qilinayotgan vaqtini

cheklash va har bir bolaning individual xususiyatlarini inobatga olish kabi ehtiyot choralariga rioya qilish zarurligini ta’kidlaydilar.

Shuningdek, kichik yoshdagi bolalar uchun nutq, mantiqiy fikrlash, motorika va boshqa muhim ko’nikmalarni rivojlantirishga yordam beradigan turli ta’lim dasturlari va ilova dasturlarini ishlab chiqish va joriy qilishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Bu texnologiyalar bolalarning ehtiyojlariga moslashtirilgan bo’lishi va o’yin orqali o’qishga va o’zaro aloqaga yordam berishi muhimdir.

Shuningdek, raqamli texnologiyalarning maktabgacha ta’limda qo’llanilishi mavzusi tadqiqotchilar orasida faol o’rganilishi va muhokama qilinishi uning hozirgi davrning dolzarb masalalari qatoridan o’rin egallaganligini ko’rsatadi. Raqamli texnologiyalarning muhim afzalliklarini o’rganar ekanmiz, bolalarning raqamli rivojlanish muhitida har tomonlama yetuk va barkamol rivojlanishi uchun imkoniyatlar va xavflarni inobatga olish juda muhimdir. Maktabgacha ta’lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilari – bu kelajakdagi o’quvchilar bo’lib, ularning maktabga tayyorgarligi raqamli texnologiyalarni o’z ichiga olgan holda amalga oshirilishi kerak. Bu texnologiyalar an’anaviy ta’lim usullariga nisbatan sifat jihatidan ustunlikka ega. Raqamli texnologiyalar zamonaviy ta’lim muhitini shakllantiradi, an’anaviy usullarga yangi imkoniyatlar beradi, pedagoglarga yangi vositalarni taqdim etadi.

Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida raqamli texnologiyalardan foydalanish samaradorligini quyidagi yo’nalishlarda ko’rishimiz mumkin:

1. Maktabgacha ta’lim hujjatlarini yuritish;

Ta’lim faoliyati jarayonida pedagog hujjatlarni tuzadi va rasmiylashtiradi: kalendar va istiqbolli rejalashtirish, hisobotlar, dastur bajarilishini monitoring qilish, bolalar rivojlanishini diagnostika qilish, ota-onalar burchagini bezatish uchun material tayyorlash. Ta’lim tashkiloti ma’muriyati hujjatlarini yuritadi va elektron shaklda hisobotlar tuzadi, ularni elektron pochta orqali yuboradi.

2. Maktabgacha ta’lim tashkiloti metodik ish faoliyatini tashkil etish, pedagoglar malakasini oshirish;

Zamonaviy jamiyatda tarmoqdagi elektron resurslar – bu pedagoglar uchun ularning yashash joyidan qat’iy nazar, yangi metodik g’oyalar va didaktik qo’llanmalarni tarqatishning eng qulay usuli hisoblanadi. Elektron resurslar shaklidagi metodik qo’llanma va materiallar orqali pedagog mashg’ulotlarga tayyorgarlik ko’rishi, yangi metodikalarni o’rganishi hamda ulardan mashg’ulotga ko’rgazmali materiallarni tanlash uchun samarali foydalanilishi mumkin.

Pedagoglarning ijtimoiy tarmoqlardagi hamjamiyatlari nafaqat zarur metodik ishlanmalarni topish va ulardan foydalanish, balki o’z materiallarini joylashtirish, tadbirlarni tayyorlash va o’tkazish bo’yicha tajriba almashish, turli metodikalar va texnologiyalardan foydalanish imkonini beradi.

Pedagoglar o’z ko’nikmalarini takomillashtirish, bilimlarini yangilash va raqamli texnologiyalar yordamida uzluksiz o’zini o’zi o’qitish va malakasini oshirish imkoniyatiga ega (bular jumlasiga videokonferensiyalar, vebinarlar, onlayn konferensiyalar, mahorat darslari, masofaviy malaka oshirish va qayta tayyorlash kurslari, kasbiy mahorat tanlovlari, metodik ishlanmalar bo’yicha tanlovlar, test sinovlari kiradi). Pedagog faoliyatining muhim jihatlaridan biri bu turli pedagogik loyihalarda, masofaviy tanlovlarda, viktorina va olimpiadalarda ishtirok etishdir. Bu nafaqat pedagogning, balki tarbiyalanuvchilarning ham o’z-o’zini baholash darajasini oshiradi. Bunday tadbirlarda an’anaviy usulda qatnashish mintaqaviy masofa,

moliyaviy xarajatlar va boshqa sabablarga ko'ra ko'pincha imkonsiz bo'ladi. Masofaviy qatnashish imkoniyatlari esa hozirgi raqamlashtirish davri uchun juda oson va qulaydir.

3. Ta'limiy va tarbiyaviy jarayonlarni tashkil etish;

Raqamli texnologiyalarni qo'llagan holda ta'lim faoliyatining uch xil turi ajratiladi:

1. Multimedia materiallari bilan tashkil etiladigan mashg'ulotlar:

Multimedia taqdimotidan foydalanish mashg'ulotni hissiy jihatdan boyitadi, tarbiyalanuvchilarning mashg'ulotga, yangi mavzuga bo'lgan qiziqishini orttiradi, ko'rgazmali va namoyish materiallari sifatida juda yaxshi xizmat qiladi.

2. Kompyuterli o'yin dasturlari asosida tashkil etiladigan mashg'ulotlar;

Bunday mashg'ulotlar odatda o'yin shaklidagi o'quv dasturlari yordamida o'tkaziladi. Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlashda pedagoglar asosan rivojlantiruvchi o'yinlardan foydalanadilar. Bugungi kunda maktabgacha yoshdagi bolalar uchun mo'ljallangan kompyuter o'yin dasturlarining tanlovi juda keng.

3. Diagnostik mashg'ulotlar;

Bunday mashg'ulotlarni o'tkazish uchun maxsus dasturlar talab qilinadi, Ammo bunday dasturlarni yaratish vaqt masalasidir. Amaliy dasturlar yordamida test topshiriqlarini ishlab chiqish va diagnostika uchun foydalanish mumkin.

4. Ota-onalar bilan hamkorlik ishlarini tashkil etishda foydalanish;

Zamonaviy ota-onalar guruhlardagi axborot papkalari va ko'chma stendlarga kamroq e'tibor qaratadilar, e'lonlarni esa ko'pincha faqat tarbiyachi ularga ko'rsatganda ko'radilar. Ota-onalar pedagoglar bilan muloqot qilish va farzandi haqidagi ma'lumotlarni zamonaviy vositalar orqali olishni afzal ko'radilar: bolalar bog'chasi sayti, Viber, Telegram kabi chatlar va boshqalar.

Messendjerlar va maktabgacha ta'lim tashkilotlari internet-saytlaridan foydalanish pedagoglar va ota-onalar o'rtasidagi muloqot samaradorligini oshiradi. Bolalar bog'chasining va uning tarbiyalanuvchilarining hayoti haqidagi batafsil ma'lumotlar, chatlar va elektron pochta orqali muloqot qilish imkoniyati ota-onalarni maktabgacha ta'lim tashkiloti hayotiga yaqindan jalb etadi va ularni ta'lim-tarbiyaviy jarayonning bevosita ishtirokchisiga aylantiradi.

Raqamli texnologiyalardan foydalanishning an'anaviy ta'lim vositalaridan afzalliklari:

1. Raqamli texnologiyalar o'quv materiallariga istalgan vaqtda va istalgan joyda kirish imkonini beradi. Bu ayniqsa masofaviy ta'lim uchun muhimdir.

2. Raqamli platformalar orqali o'quv jarayonini har bir o'quvchi va tarbiyalanuvchining ehtiyojlariga moslashtirish, temp va murakkablik darajasini tanlash mumkin.

3. Raqamli texnologiyalar videolar, animatsiyalar va boshqa interaktiv elementlar orqali ta'lim jarayonini qiziqarliroq qiladi.

4. Resurslarning tanlovining kengligi. Internet kitoblar, maqolalar, ma'ruzalar, kurslar va video darslar kabi ko'plab ta'lim resurslarini taqdim etadi.

5. Bilimlarni baholashni avtomatlashtirish. Raqamli formatdagi testlar va amaliy topshiriqlar tarbiyalanuvchilar bilim darajasini tezda baholash va darhol fikr bildirish imkonini beradi.

6. Raqamli ko'nikmalarni rivojlantirish. Texnologiyalarni ta'lim jarayonida qo'llash pedagoglarga zamonaviy qurilmalar va dasturlar bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

7. Vaqt va resurslarni tejash. Elektron darsliklar va materiallar chop etilgan kitoblarga ketadigan xarajatlarni qisqartiradi va ma'lumotlarni tezroq yangilashga imkon beradi.

8. Hamkorlik va aloqa. Raqamli vositalar tarbiyachi va ota-onalarning platformalar, chatlar va video konferensiyalar orqali o‘zaro hamkorlik qilishiga yordam beradi.

XULOSA

Yangi axborot texnologiyalarini tarbiyachi faoliyatida qo‘llash bolalar shaxsini bilim asoslari bilan boyitish maqsadiga xizmat qiladi. Bu esa bola qobiliyatini rivojlantirishning muhim sharti va qo‘llab-quvvatlovchi omilidir. Shuningdek, zamonaviy sharoitlarda bolani tarbiyalash mazmuni va metodlarini doimiy takomillashtirishga xizmat qiluvchi pedagogik vosita hisoblanadi. Shunday qilib, raqamli texnologiyalardan foydalanish, bir tomondan, ta'lim sohasidagi asosiy normativ hujjatlar talablariga, boshqa tomondan, bolalar va ota-onalarning manfaatlari va ehtiyojlariga mos keladi. Rus pedagogi Sergey Golovin ta’kidlaganidek, «Raqamlashtirish ta’limi faqat gadgetlarni qo‘llashga aylanmasligi kerak. Asosiy maqsad faol va samarali fikrlash sharoitlarini yaratish. Texnologiyalar faqat axborot olish vositasi emas, balki tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun ham xizmat qilishi kerak».

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni, 23.09.2020 yildagi O‘RQ-637-son;
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi to‘g‘risidagi PF-158-son farmoni
3. Круговая И. Г. и др. Применение информационных, цифровых технологий в дошкольном образовании // Перспективы развития современной науки и образования: сб. материалов Всерос. науч.-практ. конф. с междунар. участием / редкол.: О.Н. Широков [и др.]. – Чебоксары, 2021.
4. “КОНЦЕПТ” научно-методический электронный журнал // Готовность дошкольной образовательной организации к цифровой трансформации // 2022, № 04 (апрель).
5. D.X.Kenjayeveva “Zamonaviy ta’limda raqamli texnologiyalar va sun’iy intellect texnologiyalaridan foydalanish” // Itidisciplinary Scientific Journal, 2024 ISSN: 2181-4120
6. Ахмедьянова А. И. Интернет как средство развития познавательной сферы детей дошкольного возраста // Актуальные проблемы дошкольного образования: традиции и инновации: сб. ст. XVI Междунар. науч.практ. конф.: в 2 ч. (г. Челябинск, 19–20 апреля 2018 г.).